บทที่ 4
บทบาทของโต๊ะครูหะยีวันอิดรีส บิน หะยีวันอาลี

บทบาททางด้านการก่อตั้งและบริหารปอเนาะ

1. ประวัติการเปิดปอเนาะบาบอเยะห์

สมัยก่อนการเปิดปอเนาะเป็นความหวังสูงสุดของนักเรียนที่เรียนระบบปอเนาะ นักเรียนจะศึกษาหาความรู้เป็นสิบๆ ปีจนกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตัวเองตั้งไว้ บางคนบังคับตัวเองเรียนหนังสือเป็นเวลา 40 ปีกว่าจะเปิดปอเนาะได้ สำหรับบาบอเยะห์ได้ใช้เวลาในการศึกษาหาความรู้นานพอสมควรในที่สุดท่านก็ประสบความสำเร็จจนเป็นที่รู้จักของบรรดาชาวไทยและต่างประเทศ

ท่านได้เรียนหนังสือ 35 ปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 ถึง ปีพ.ศ. 2511 โดยผ่านการศึกษาระดับเบื้องต้นประมาณ 3 ปี ท่านได้ศึกษาต่อที่ปอเนาะบือแนมูเจ 10 ปี และที่ปอเนาะสะมือลา 1 ปี สุดท้ายท่านได้ศึกษาต่อที่นครมักกะฮฺเป็นเวลา 19 ปี และได้เปิดปอเนาะใน พ.ศ. 2512[51] (ปีฮิจเราะฮฺ 1390) ที่ตำบลตุยงติดกับถนนสายปัตตานี-หาดใหญ่ ณ บ้านเลขที่ 130/1 อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

ระยะแรกท่านอาศัยอยู่ในบ้านหลังเล็กๆ และมีที่ละหมาดและสอน (บาลัย) ทำมาจากบ้านหลังเก่าที่ย้ายมาจากบากง (หมู่ 2 บางเขา อำเภอหนองจิก) โดยใช้ใบมะพร้าวเป็นฝามุงหลังคาสาดูหนึ่งปีต่อมาชาวบ้านก็ช่วยสร้างบ้านให้ท่านและสร้างบาลัยในพื้นที่ 2 ไร่ ที่ซื้อมาในราคา 11,000 บาทโดยเก็บเงินจากชาวบ้านตุยงและชาวบ้านแสงแหวงบ้านละ 100 บาท ต่อมาท่านได้จัดงานการกุศลนับสิบครั้งซึ่งแต่ละครั้งได้รับบริจาคไม่น้อยกว่า 1,000,000 บาท จนสามารถขยายพื้นที่จาก 2 ไร่ เป็น 17 ไร่ และสามารถสร้างหอพักนักเรียนหญิง อาคารเรียนหญิงและชาย และมัสยิด ดารุอัลตักวา ขณะที่ท่านเสียชีวิตมัสยิดยังไม่แล้วเสร็จ แต่อย่างไรก็ตามบรรดาลูกศิษย์เห็นพ้องว่า ศพ (มายัต) ของท่านควรละหมาดในมัสยิดนี้เป็นครั้งแรกเพื่อตอบแทนบุญคุณของท่าน

2. ระบบการบริหารปอเนาะบาบอเยะห์

โต๊ะครูสมัยก่อนมีหน้าที่ทั้งบริหารปอเนาะและสอนหนังสือ โต๊ะครูต้องมีความสามารถทั้งสองด้านเท่าๆ กัน ความเจริญของปอเนาะขึ้นอยู่กับความชำนาญของโต๊ะครูในเรื่องดังกล่าว

---

[51] ต่อมาได้รับอนุญาตเมื่อปี พ.ศ. 2514

บาบอเยะห์นับว่าเป็นโต๊ะครูที่มีความสามารถด้านการบริหารและการสอนหนังสืออย่างดี ทำให้ปอเนาะของท่านมีลูกศิษย์มาก เป็นที่รู้จัก และเป็นที่ยอมรับของชาวไทยมุสลิม

นายสะมะแอ มามะ (แบบสอบถาม, 11 กรกฎาคม 2546) ได้อธิบายเกี่ยวกับการบริหารปอเนาะของบาบอเยะห์ว่า ท่านเป็นคนจนแต่สามารถหาเงินซื้อที่ดินและบริหารปอเนาะจนเจริญก้าวหน้า จนเป็นที่รู้จักทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ (ประเทศซาอุดิอาระเบีย) เพราะท่านเป็นคนอะลิมตั้งแต่สมัยท่านเรียนอยู่ที่นครมักกะฮฺมาแล้วและเป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ เมื่อกลับมาเปิดปอเนาะแล้วท่านเคยขอเงินอุดหนุนจากต่างประเทศทำให้ชาวต่างประเทศยินดีให้ทุนอุดหนุนสมทบทุนเพื่อสร้างอาคารบางส่วน นอกจากนั้นท่านได้ซื้อสวนยาง 100 ไร่ไว้เป็นของกลาง (วะกัฟ) จากเงินบริจาคที่ได้รับจากการจัดงานการกุศลเพื่อเก็บผลหรือรายได้จากสวนมาเป็นค่าจ้างครูและค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่จำเป็น

บาบอเยะห์ได้มีนโยบายในการเลือกลูกศิษย์ที่เรียนเก่งมีมนุษยสัมพันธ์ดีเป็นลูกเขยเพราะสะดวกในการบริหารการเรียนการสอนต่อไป ในการนี้ท่านไม่เน้นคนรวยและมีหน้าตาดี นายซาการิยา ดูแมแด (สัมภาษณ์, 8 กุมพาพันธ์ 25465) เล่าเรื่องการเลือกลูกศิษย์ให้เป็นลูกเขยของบาบอเยะห์ว่า ท่านไม่เลือกลูกศิษย์ที่มีหน้าตาดีหรือคนรวยให้เป็นลูกเขย หากแต่เลือกคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีสามารถสื่อสารกับชาวบ้านได้ดี

เพื่อการพัฒนาปอเนาะบาบอเยะห์ได้อย่างราบรื่นท่านได้อุทิศ (วะกัฟ) พื้นที่ให้มุสลิมทุกคนสามารถอาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งนี้โดยไม่คิดค่าเช่า มีชาวบ้านเป็นคณะกรรมการบริหารปอเนาะซึ่งนำโดยเชคดาวูดและเป็นที่ปรึกษาของท่านด้วย ท่านได้จัดการประชุมขึ้นทุกครั้งเมื่อต้องการจัดงานหรือเมื่อเกิดปัญหาในปอเนาะ

นายอารีฝัน ดำภู (แบบสอบถาม, 11 กรกฎาคม 2546) เล่าว่า บาบอเยะห์สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในการนี้ นายมะสักรี แมะเตะ (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2546) เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ในการพัฒนาระบบการเรียนท่านได้มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลมีความประสงค์จะพัฒนาโรงเรียนของท่านให้ทันกับโรงเรียนอื่นๆ โดยในระดับแรกมีการแต่งตั้งลูกศิษย์ให้เป็นผู้บริหารโรงเรียน เมื่อมีลูกเขยหลายคนแล้วท่านได้แบ่งหน้าที่ให้ลูกเขยแต่ละคนมีโอกาสเป็นผู้บริหารโรงเรียนโดยสลับกันคนละสี่ปี ท่านได้ซื้อเครื่องพิมพ์ดีดทั้งที่เป็นภาษาอาหรับและภาษาอังกฤษเพื่อความสะดวกในการใช้งานเกี่ยวกับการพิมพ์เอกสารสำคัญต่างๆ ท่านได้พยายามหาเวลาสอนการสนทนาภาษาอาหรับในระบบชั้นเรียนด้วยตนเอง นี้แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าท่านไม่มีเวลาพอในการสอนภาคชั้นเรียนแต่ท่านยังให้ความสำคัญต่อการเรียนระบบนี้ทั้งๆ ที่ท่านไม่เคยผ่านการเรียนระบบดังกล่าวมาก่อนเลย

บทบาทด้านการเรียนการสอนและปกครองลูกศิษย์

1. ระบบการเรียนการสอน หลักสูตร แบบเรียน

การเรียนการสอนระบบปอเนาะเป็นการเรียนแบบไม่มีชั้นเรียน นักเรียนที่เรียนจะไม่จำกัดความรู้และวัย ทุกคนจะเรียนกับโต๊ะครูคนเดียวพร้อมๆ กันใช้แบบเรียนเดียวกันและสถานที่เดียวกัน สมัยก่อนจะใช้บาลัยแต่ปัจจุบันปอเนาะต่างๆได้ปรับปรุงและพัฒนาจากบาลัยเป็นมัสยิดและบางปอเนาะยังใช้ทั้งบาลัยและมัสยิด การเรียนการสอนของปอเนาะเป็นสิ่งที่ไม่มีเกณฑ์รองรับมาก่อน ไม่มีผลการสอบเลื่อนชั้น ไม่มีการควบคุมเวลาเรียน แตกต่างจากงานด้านการศึกษาของระบบโรงเรียนทั่วไปถือเป็นการศึกษาเล่าเรียนเพื่อชีวิต ใครพร้อมเมื่อไหร่ก็มาเรียนได้ อายุ 15-60 ปีก็ยังเรียนได้ จะสำเร็จหรือผ่านจากสถาบันแห่งนี้หรือไม่ขึ้นอยู่กับคำวินิจฉัยของโต๊ะครูเพียงคนเดียว

ระบบการเรียนการสอนของปอเนาะบาบอเยะห์เป็นปอเนาะประเภทสอนศาสนาอย่างเดียว[52]ไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณจากรัฐบาล หากแต่บาบอเยะห์บริหารปอเนาะด้วยสำแข้งของตัวเองโดยมีชาวบ้านหมู่บ้านแสงแหวงและหมู่บ้านตุยงสนับสนุนและให้ความร่วมมือตลอด ถึงแม้ว่าปอเนาะบาบอเยะห์มิได้สอนสามัญและศาสนาแบบชั้นเรียนที่สามารถออกประกาศนียบัตรเหมือนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในระยะหลังนี้ แต่ผู้ปกครองจำนวนมากยังเต็มใจส่งลูกหลานที่จบหลักสูตรประถมศึกษาเข้ารับการศึกษาอย่างต่อเนื่องที่ปอเนาะของท่านเนื่องจากเห็นว่าหลักคำสอนของอิสลามเป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ เป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตที่ครอบคลุมทั้งด้านการปกครองและด้านศาสนา

หนังสือแบบเรียนที่ใช้ในปอเนาะส่วนใหญ่เป็นหนังสือตุรอซ[53]ที่เป็นภาษามลายูและภาษาอาหรับ หนังสือภาษามลายูส่วนมากแต่งโดยชาวปัตตานีเช่น เชคดาวูด เชคอะหฺมัดเป็นต้น สำหรับหนังสือภาษาอาหรับนั้นส่วนมากเป็นผลงานของชาวอาหรับและบางเล่มเป็นผลงานของชาวปัตตานีเอง หนังสือที่ใช้เป็นแบบเรียนเป็นหนังสือตามมัซฮับอัลชาฟีอีย์ รายวิชาที่เปิดสอนส่วนมากประกอบด้วย 13 วิชาด้วยกันเช่น วิชาตัฟสีร วิชาฟิกฮฺ วิชาตะเซาวุฟ วิชาอุศูลุดดีน วิชาหะดีษ วิชานะหฺวฺ วิชาเซาะร์ฟ เป็นต้น ส่วนนักเรียนมีหน้าที่เรียน ฟังคำบรรยายจากโต๊ะครู โต๊ะครูจะสอน

---

[52] ระบบการเรียนการสอนแบบปอเนาะสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

1.ปอเนาะดั้งเดิมที่สอนศาสนาอย่างเดียว ประเภทนี้จะไม่ได้รับสิทธิในการอุดหนุนจากรัฐบาล

2.ปอเนาะที่จดทะเบียนกับรัฐและเปิดวิชาสามัญควบคู่ไปกับศาสนา และ

3.โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (www.rakbankerd.com : 18/3/2546)

[53] หนังสือตุรอซหมายถึงหนังสือที่แต่งโดยอุลามาอฺยุคแรกของวิชานั้นๆ ที่ไม่ใช้เครื่องหมายวรรคตอน ถ้าหนังสือภาษามลายูผู้แต่งจะใช้ภาษามลายูท้องถิ่นปะปนกับภาษาอาหรับและใช้โครงสร้างไวยกรณ์ภาษาอาหรับในการเขียน

หนังสือแต่ละเล่มตั้งแต่หน้าแรกจนจบ เมื่อจบแล้วโต๊ะครูจะสั่งให้นักเรียนช่วยสอนนักเรียนใหม่ตามบ้านพักของตัวเองซึ่งเรียกว่ามุซากาเราะฮฺ[54]และท่านก็ได้บังคับให้นักเรียนท่องจำตัวบท (มะตัน) ต่างๆ อีกด้วย

การเลือกหนังสือมาเป็นแบบเรียนเป็นสิทธิของโต๊ะครูหรือบางกรณีนักเรียนจะเป็นผู้เสนอให้โต๊ะครูสอนหนังสือนั้นๆ อย่างไรก็ตามโต๊ะครูจะไม่สอนหนังสืออื่นนอกจากหนังสือที่ท่านเคยเรียนมาอย่างเดียวและได้รับอนุญาตจากอาจารย์ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือปากเปล่า เพราะฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่าโต๊ะครูสมัยก่อนจะทำการอนุญาตให้สอน (อิญาซะฮฺ) แก่ลูกศิษย์ที่ประสบความสำเร็จดังที่บาบอเยะห์ทำการอิญาซะฮฺให้ลูกศิษย์ที่ตนถือว่าลูกศิษย์คนนั้นมีความรู้มากพอโดยเฉพาะลูกศิษย์ที่เรียนเป็นเวลานานพร้อมสามารถสอนนักเรียนใหม่หรือรุ่นหลังได้ วิธีนี้ท่านได้รับอิทธิพลจากคณาจารย์ของท่าน ณ นครมักกะฮฺ ตัวอย่างเช่น เชคอับดุลกอเดร์ อัลมันดีลีย์จะเขียนใบอนุญาตสอนหนังสือที่ท่านได้ทำการสอนและอนุญาตให้ลูกศิษย์สอนหนังสือต่างๆ ที่อาจารย์ของท่านอนุญาตให้สอนด้วยลายมือของท่านเอง ในการนี้ผู้วิจัยได้ถาม บาบอเดร์ ตาฆู (สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2546) ถึงวิธีของอาจารย์ที่นครมักกะฮฺให้อิญาซะฮฺแก่ลูกศิษย์ท่านได้กล่าวไว้ว่า นักเรียนที่เรียนกับอาจารย์ทั้งที่มัสยิดอัลหะรอมและที่บ้านเช่น เชคอับดุลกอเดร์ อัลมันดีลีย์ ท่านจะออกอิญาซะฮฺให้แก่ศิษย์ที่มาขอโดยมีศิษย์โปรดของท่านเรียกลูกศิษย์คนนั้นมาทดสอบก่อน เมื่อได้รับการทดสอบแล้วเชคก็จะออกอิญาซะฮฺให้

สำหรับหลักสูตรการเรียนการสอนในระบบชั้นเรียนนั้นโดยรวมแล้วเหมือนกับหลักสูตรโรงเรียนต่างๆ ในจังหวัดปัตตานี เพราะครูสอนศาสนาบางคนได้รับการศึกษาระบบชั้นเรียนจากสถาบันอื่น ต่อมาได้มาเรียนต่อที่ปอเนาะบาบอเยะห์ เมื่อจบมาก็เป็นครูสอนศาสนาจึงสามารถเลือกหนังสือที่ท่านเคยเรียนมาเป็นหลักสูตรสถานศึกษา นอกจากนั้นยังจบระดับซานะวิย์และจบการศึกษาจากต่างประเทศจึงมีส่วนในการจัดทำหลักสูตรการศึกษา ในการนี้บาบอเยะห์มิได้สนใจหากแต่ท่านได้มอบอำนาจให้แก่ลูกศิษย์บริหารแทนท่านตั้งแต่เริ่มเปิดหลักสูตรจนกระทั่งปัจจุบัน

นายมะกอเซ็ง สะมะแอ (สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2546) เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ระยะแรกบาบอเยะห์ได้ให้ผู้ช่วยสอนมีชื่อว่า นายรอมลี คลองช้าง เป็นผู้บริหารคนแรกประมาณสามปี คือระหว่างปี พ.ศ.2514-2516 ต่อมาบาบอเยะห์ได้เลือก นายต่วนดิง ต่วนเด็ง ซึ่งต่อมาได้เป็นลูกเขยคนแรกของท่านมาเป็นครูใหญ่ หลังจากแต่งงานกับบุตรสาวคนโตของ บาบอเยะห์ชื่อ เดาะดีเยาะฮฺ ไม่นานท่านไปศึกษาต่อ ณ นครมักกะฮฺ จากนั้นจึงให้นายอับดุลเราะหฺมาน (ไม่ทราบนามสกุล) มารับหน้าที่แทน หลังจากนั้นบาบอเลาะห์ได้รับหน้าที่บริหารโรงเรียนแทน ผู้บริหารคนที่ห้าคือ

---

[54] มุซาเกาะเราะฮฺโดยทั่วไปแปลว่า การทบทวนบทเรียน แต่มุซากะเราะในที่นี้ คือ การสอนให้แก่นักเรียนใหม่หลังจากได้เรียนกับโต๊ะครูแล้ว บางครั้งเรียกมุฎอละอะฮฺ

นายมะกอเซ็ง สะมะแอเอง เนื่องจากบาบอเยะห์มีลูกเขยที่มีความสามารถหลายคนจึงเรียกลูกเขยของท่านมาประชุมเพื่อแบ่งหน้าที่ในการบริหารโรงเรียนอย่างชัดเจน มติในที่ประชุมครั้งนั้นมีอยู่ว่า ครูใหญ่คนแรกคือ นายอับดุลการีม มะดีเยาะ คนที่สอง นายมะกอเซ็ง สะมะแอ คนที่สาม นายอับดุลเลาะ สุไลมาน และคนสุดท้าย นายซาการียา คูมีแด โดยมีการสลับตำแหน่งคนละสองปี และต้องมีการประชุมทุกๆ สี่เดือนซึ่งบาบอเยะห์เป็นประธานในที่ประชุมทุกครั้ง

นายอับดุลการีม มะดีเยาะเป็นครูใหญ่คนแรกหลังจากการประชุม ในช่วงนี้ท่านได้เปิดสอนระดับมุตะวัสสิตและซานะวีย์ หลังจากบาบอเยะห์เสียชีวิต มติในที่ประชุมจึงถูกยกเลิกไป ปัจจุบันนายมะกอเซ็ง สะมะแอ ปฏิบัติหน้าที่ครูใหญ่เป็นครั้งที่สองโดยไม่มีการสับเปลี่ยนเพราะบรรดาลูกเขยของท่านจะไม่รับหน้าที่นี้

การมีส่วนร่วมของบาบอเยะห์ในการสอนหนังสือในระบบชั้นเรียน นายมะกอเซ็ง สะมะแอ (สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2546) เล่าให้ให้ผู้วิจัยฟังว่า ครั้งหนึ่งบรรดาครูขอร้องให้ท่านบาบอเยะห์สอนการสนทนาภาษาอาหรับท่านจึงรับปาก เมื่อสอนได้ไม่นานท่านจำเป็นต้องหยุดเพราะไม่มีเวลา ต่อมาก็ได้ขอร้องอีกแต่ผลสุดท้ายก็สอนได้ไม่นานเนื่องจากสาเหตุเดิม ฉะนั้นบรรดาครูก็ไม่ขอร้องท่านอีก สำหรับภาษาอาหรับนั้นผู้บริหารจึงจ้างคนนอกมาสอนแทน

โดยรวมแล้วเราสามารถเห็นได้ว่าวิวัฒนาการของปอเนาะบาบอเยะห์ตั้งแต่เริ่มแรกจนท่านเสียชีวิตได้ผ่านยุคต่างๆ กล่าวคือ ยุคแรกเป็นแหล่งความรู้ที่รู้จักกันในนามปอเนาะอย่างเดียวโดยไม่มีชั้นเรียน ยุคที่สองขยายโอกาสของการเรียนการสอนโดยการเปิดเรียนแบบระบบชั้นเรียนในระดับอิบติดาอีย์ แต่ท่านบาบอเยะห์ได้เปิดการเรียนแบบชั้นเรียนอย่างไม่เป็นทางการตั้งแต่ระดับอิบติดาอีย์ถึงระดับซานะวีย์โดยใช้หลักสูตรและแบบเรียนเหมือนกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทั่วไป

เนื่องจากบาบอเยะห์ถือว่าการสอนหนังสือเป็นหน้าที่หลักของท่านโดยไม่เคยคิดว่าจะทำงานอื่นเพื่อเลี้ยงครอบครัวของตัวเอง จึงสามารถถ่ายทอดความรู้ของท่านโดยผ่านหนังสือต่างๆ ที่ท่านได้รับอนุญาตให้สอน (อิญาซะฮ์) มาจนหมดเกือบทุกเล่ม บางเล่มนั้นท่านสามารถสอนถึง 2 จบ เช่นหนังสือ ตัฟสีร อัลญะลาลัยนฺ (อรรถาธิบายอัลกุรอาน) ของ มูหัมหมัด บิน อะหฺหมัดและอับดุลเราะหฺมาน บิน อะบู บักรฺ หนังสืออิบนฺ อะกีล (ไวยากรณ์ภาษาอาหรับ) ของมูหัมหมัด บิน อับดุลเลาะ หนังสือฟัตหฺ อัลวะฮฺฮาบ (ฟิกฮฺ) ของอะบู ยะหฺยา ซาการิยา อัลอันศอรีย์ หนังสืออัลตะหฺรีรฺ (ฟิกฮฺ) ของอับดุลเลาะ บิน อิบราฮีม และอีกบางเล่มที่ท่านสอนได้ 3 จบ เช่น หนังสืออิอานะฮฺ (ฟิกฮฺ) ของอัลสัยยิด อะบูบักรฺ บิน อัลสัยยิด มูหัมหมัด และหนังสืออัลบาญูรีย์ (ฟิกฮฺ) ของอัลบาญูรีย์

ระยะแรกบาบอเยะห์สอนหนังสือถึง 16 คาบ (เฉลี่ยคาบละครึ่งชั่วโมง) ต่อวันซึ่งสามารถ

แบ่งได้ตามตารางต่อไปนี้ (แต่มิได้ครอบคลุมทุกวิชาที่ท่านสอน)

เวลา	จำนวนวิชา	หนังสือ (บางเล่ม[55])	สถานที่
หลังละหมาดศุบหฺ	1 เล่ม	ท่องมะตัน อัลอัจรูมิยฺยะฮฺ/ มะตัน อัลบินาอฺ/ มะตัน อัลฟียฺยะฮฺ	บาลัย[56]
07.00-08.30 น.	3 เล่ม	อัลกอลยูบีย์/ อิบนุ อะกีล / อัลตะหฺรีรฺ/ อัลฟียะฮฺ	บาลัย
09.00-11.00	4 เล่ม	อัลลุมะอฺ/อัลเญาฮะรฺ อัลมักนูน/ กอลฺยูบี/ อิบอฺ อะกีล	บาลัย
หลังละหมาดซุฮฺรฺ	2 เล่ม	อิอานะฮฺ/ สะบิลัล มุบตะดีย์/ กัชฟุล อัลลิสาม/ อัลบาญูรีย์	บาลัย
หลังละหมาดอัซรฺ	2 เล่ม	ฟัต อัลวัฮฮาบ/ ริยาฎุ อัลซาะลิหีน	บาลัย
หลังละหมาดมัฆริบ	2 เล่ม	มุนยะตุ้ล มุศอลลีย์/ ฟะรีดะฮฺ/ มัฏละอฺ อัลบัดรัยนฺ	บาลัย
หลังละหมาดอิชาอฺ	2 เล่ม	ตัฟสีรฺ อัลญะลาลัยนฺ/ อัลอิกนาอฺ/ ยะสีน อัลฟากีฮีย์	บาลัย

ในระยะหลังสุขภาพของท่านอ่อนแอลงท่านไม่สามารถนั่งในท่าเดียวนานๆ จึงลดจาก 4 คาบเป็น 3 คาบ จาก 3 คาบ เป็น 2 คาบ อย่างไรก็ตามลูกศิษย์สามารถเรียนมากกว่าที่ท่านบาบอเยะห์สอนเพราะมีลูกศิษย์ผู้ช่วยสอนทั้งที่เป็นลูกเขยและไม่ใช่ลูกเขยช่วยกันสอนหนังสือตามปอเนาะ ในช่วงปิดเทอมท่านเคยสอนวิชาตาราศาสตร์แก่ลูกศิษย์ที่ประจำอยู่ที่ปอเนาะ

นอกจากการสอนลูกศิษย์ในปอเนาะแล้วท่านบาบอเยะห์ก็ได้เปิดสอนให้แก่ชาวบ้านสัปดาห์ละสองครั้งคือ เช้าวันอังคารและวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา 9.00 -11.30 น. ที่บาลัย หนังสือที่ใช้ในการสอนตามนายอิสมะแอ มูซัมหมัด (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2546) ซึ่งท่านได้เล่าว่า ท่านบาบอเยะห์สอนหนังสือฟิกัม ของอะหฺมัด บิน มูหัมหมัด และ หนังสือมินฮาจุ อัลอาบิดีน ของมูหัมหมัด บิน อัลมอซาลีย์แปลโดยเชคดาวูด บิน อับดุลเลาะ ทั้งสองเล่มเป็นวิชาตะเซาวุฟ ส่วนวิชาหลักการศรัทธาท่านสอนหนังสือ อะกีดะฮฺ อัลนาญีนของซัยนัลอาบิดีน บิน มูหัมหมัด และหนังสือ สิรอจุ ลัลฮุดา ของมูหัมหมัดซัยนุดดีน บิน มูหัมหมัดบัดวีย์ ทั้งสองเล่มเป็นหนังสืออุศูลุดดีนในแนวของคอลัฟ

---

[55] โดยมีการเปลี่ยนแปลงแล้วแต่กรณี

[56] บาลัยของท่านบาบอเยะห์จุประมาณ 700 คน ขณะสอนบาบอเยะห์จะนั่งอยู่ตรงกลางของบาลัยโดยหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ส่วนลูกศิษย์จะล้อมรอบท่าน (ดูรูปที่ 14)

2.นโยบายการปกครองลูกศิษย์

ในการปกครองลูกศิษย์ ท่านได้กำหนดระเบียบที่เกี่ยวข้องและแจกให้แก่นักเรียนทุกคน โดยเฉพาะนักเรียนใหม่พร้อมให้นักเรียนติดไว้ที่ผนังปอเนาะ ระเบียบดังกล่าวมีสองภาษาคือ ภาษามลายูและภาษาไทย (ดูรูปที่ 15) ต่อไปนี้ผู้วิจัยขอระบุระเบียบดังกล่าวเฉพาะที่เป็นภาษาไทย

กฎข้อบังคับที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติคือ

1 นักเรียนจะต้องเรียนหนังสือทุกวันทุกคืน

2 ต้องละหมาดยะมาอะฮ์[57]ทุกเวลานอกจากมีความจำเป็น

3 ห้ามทุกคนชมการละเล่นทุกชนิด

4 ห้ามมิให้ไว้ผมยาวหรือสั้นเด็ดขาด (โกนหัว)

5 ห้ามเข้าบริเวณปอเนาะส่วนในนอกจากได้รับอนุญาตจากครูใหญ่

6 ไม่ยินยอมให้ส่งจดหมายให้นักเรียนหญิงที่อยู่ปอเนาะส่วนในเด็ดขาด

7 ห้ามพูดคุยกับนักเรียนหญิงส่วนใน

8 ห้ามใช้วิทยุและเทปในปอเนาะ

9 ห้ามดิเกร์[58]หรือจัดพิธีการต่างๆ นอกจากวันหยุด

10 ห้ามเล่นละครหรือดิเกร์ฮูลู[59]ในปอเนาะ

11 ห้ามขึ้นบนปอเนาะผู้อื่นในขณะที่เจ้าของไม่อยู่

12 ห้ามลักขโมยของผู้อื่น

13 เมื่อได้ยินเสียงนกหวีดจากบาบอในเวลาผิดปกติให้รีบมาโดยเร็วแสดงว่ามีเหตุการณ์หรืออันตรายเกิดขึ้นทางด้านบาบอ

14 ห้ามคนนอกหรือเด็กในหมู่บ้านเข้ามานอนในปอเนาะเด็ดขาด และหากพบให้แจ้งต่อบาบอเสียก่อน

15 บุคคลที่อยู่ในบริเวณปอเนาะห้ามไม่ให้ทำงานตัดผม (ช่างตัดผม) เด็ดขาด

16 ร้านค้าในบริเวณปอเนาะจะต้องปิดเมื่อได้เวลาละหมาดยะมาอะฮ์และเจ้าของร้านจะต้องไปละหมาดยะมาอะฮ์ด้วย

นักเรียนที่ไม่พร้อมที่ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับดังกล่าวข้างต้นก็ไม่อนุญาตให้อาศัยอยู่ ณ ปอเนาะแห่งนี้ หรือฝ่าฝืนกฎข้อใดจะถูกเรียกตัวมาตักเตือนโดยบาบอเยะห์เอง บางกรณีบาบอเยะห์

---

[57] ละหมาดยะมาอะฮ์คือ การปฏิบัติศาสนกิจพร้อมกันโดยมีอิหม่ามเป็นผู้นำละหมาด

[58] ดิเกร์ คือ การร้องเพลงภาษามลายูทั่วไป

[59] ดิเกร์ฮูลูเป็นการร้องเพลงพื้นเมืองของชาวปัตตานีซึ่งมีเสียงสัมผัสกัน

จะคัดชื่อออกจากปอเนาะหากว่าเห็นสมควร เช่น กรณีนักเรียนออกเที่ยวกลางคืนและเที่ยวจีบผู้หญิง อย่างไรก็ตามกฎนี้ไม่ปรากฏในข้อบังคับแต่ท่านตัดสินตามความเหมาะสม

นอกจากวิธีการดังกล่าวแล้วบาบอเยะห์ได้ใช้วิธีการสั่งเสียหรือคำแนะแนวขณะสอนหนังสือหรือเวลาให้คำตักเตือนหลังละหมาดมัฆริบ การที่ท่านเลือกเวลานี้เพราะลูกศิษย์ทุกคนทั้งผู้ชาย ผู้หญิงและลูกศิษย์ที่มีครอบครัวแล้วจะมาเรียนพร้อมกัน นักเรียนทุกคนจำต้องให้ความสำคัญต่อคำสั่งเสียหรือคำแนะนำที่ท่านได้กล่าวทุกครั้ง ในการนี้ผู้วิจัยพบว่าลูกศิษย์ของท่านจะใส่ใจเป็นพิเศษต่อคำพูดของท่านบาบอเยะห์ สังเกตได้จากการที่นักเรียนทุกคนสามารถจดจำและปฏิบัติตามด้วยความพอใจ

ในการนี้นายดาโอ๊ะ อับดุลการ์เด (สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2546) ได้อธิบายให้ผู้วิจัยฟังว่าท่านบาบอเยะห์ให้ความสำคัญต่อคำแนะนำและคำสั่งเสียของบรรดาโต๊ะครูของท่านอย่างมาก จากการสัมภาษณ์ในระยะสั้นๆ นายดาโอ๊ะ อับดุลกยเดร์ ได้ถ่ายทอดคำสั่งเสียของโต๊ะครูบือแนซูเจ (หะยีอับดุลเลาะ ปิน หะยีวันมูหัมหมัดซอและหฺ) ที่บาบอเยะห์ได้ยึดถือมาดังนี้

1 จงระวังโรคด้านจิตใจที่จะระบาดคนรุ่นใหม่ซึ่งมี 4 อย่างด้วยกัน

(1) ริยาอฺ (โอ้อวด)

(2) ตะกับบูรฺ (เย่อหยิ่ง)

(3) สุมอะฮฺ (หวังชื่อเสียง)

(4) อุญุบฺ (กระหยิ่ม)

2 ให้จดคำอธิบายด้วยตัวหนังสือโตเพื่อว่าจะไม่มีปัญหาในการอ่านเมื่อยามแก่

3 ไม่เห็นด้วยกับการที่โต๊ะครูมากกว่าหนึ่งคนประจำอยู่ในปอเนาะเดียวกัน ถ้าผู้ใดมีความรู้พอควรเปิดปอเนาะต่างหาก

นายซาการียา ดูมีแด (สัมภาษณ์ 8 กุมภาพันธ์ 2546) ได้กล่าวคำสั่งสอนของบาบอเยะห์ระหว่างการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

1 ถ้ามีแขกมาเยี่ยมบ้านเราต้องออกมาต้อนรับทุกเวลาเพราะวัตถุประสงค์ของพวกเขาจะแตกต่างกันจึงจำเป็นต้องรับฟัง

2 กรณีแขกมาเยี่ยม ควรยกอาหารหรือน้ำเย็น

3 ขณะพูดกับแขกไม่ควรใช้มือยกไปยกมาเพราะการใช้มือในการพูดถือว่าไม่มีมารยาทและทำให้ผู้พูดเกิดความหยิ่งได้

4 มิให้บรรดาลูกเขยใส่ใจเกี่ยวกับเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ของลูกๆ และห้ามมิให้อิจฉาริษยาระหว่างบรรดาลูกเขยตลอดจนให้บรรดาลูกเขยสอนหนังสือตามความสามารถของตนเอง

5 อย่าปากมากแล้วจะปลอดภัย

6 อย่าเลือกไปกินเลี้ยงเฉพาะบ้านคนรวย เมื่อทานแล้วให้ทานอาหารทุกอย่างที่เจ้าของบ้านเตรียมให้

7 ในฐานะเป็นผู้รู้อย่าไปต่อว่าผู้อื่นข้างเดียวโดยไม่ให้โอกาสผู้อื่นมาวิจารณ์เราบ้าง

8 การใช้ชีวิตในสังคมต้องไม่เห็นแก่ตัว อย่าปฏิบัติตนไม่เหมาะสมเพราะทำให้ผู้อื่นเห็นว่าเราเป็นคนหยิ่งยะโสโอ้อวด

9 การที่เปิดปอเนาะนั้นผู้ที่เป็นโต๊ะครูต้องมีมนุษยสัมพันธ์ดี สำหรับความรู้นั้นเป็นประเด็นรอง

นายอับดุลการีม มะดีเยาะ (สัมภาษณ์ 30 ธันวาคม 2545) ได้กล่าวถึงคำสั่งเสียของบาบอเยะห์ต่อศิษย์ว่า "โอ้ ลูกศิษย์ทั้งหลาย ขอให้ตั้งใจเรียน เลือกเรียนวิชาความรู้ที่ถูกต้องเที่ยงตรง และอย่าศึกษาวิชาความรู้ที่ไม่ถูกต้อง เพราะการศึกษาวิชาดังกล่าวสามารถทำให้หลงทางได้"

บทบาทด้านการดะวะฮฺและการชี้นำสังคม

1. วิธีการดะวะฮฺ

การดะวะฮฺนับเป็นสิ่งที่บรรดามุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวันตามความสามารถและวิธีการของตัวเองดังอัลกุรอานโองการหนึ่งว่า

ادْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ (النحل :١٢٥)

หมายความว่า "จงเรียกร้องสู่แนวทางแห่งพระเจ้าของสูเจ้าด้วยวิทยปัญญาและการตักเตือนที่ดีและจงโต้แย้งพวกเขาด้วยสิ่งที่ดีกว่า"

(อันนะหฺลฺ : 125)

บาบอเยะห์นอกจากสอนแล้วท่านยังได้ทำการดะวะฮฺนักเรียนและชาวบ้านใกล้เคียงด้วยวิธีการของตัวเอง กล่าวคือ ท่านจะหาโอกาสต่างๆ เช่น หลังมัฆริบก่อนสอนหรือเวลาสอนชาวบ้านตอนเช้าวันอังคาร และเช้าวันศุกร์และในคุฎบะฮฺวันศุกร์ โดยการตักเตือนและส่งเสริมให้นักเรียนทำอิบาดะฮฺอย่างเคร่งครัด อ่านอัลกุรอาน เป็นต้น นายแวมามุ แวหะยี (แบบสอบถาม, 20 มิถุนายน 2546) ได้อธิบายเกี่ยวกับวิธีการดะวะฮฺว่า การดะวะฮฺของท่านบาบอเยะห์มุ่งเน้นการตักเตือนในขณะสอนหนังสือโดยเน้นหนักการปฏิบัติศาสนกิจให้ครบถ้วนในชีวิตประจำวันทั้งนี้เพราะการดำเนิน

ชีวิตของมุสลิมแต่ละคนนั้นจะไม่สมบูรณ์ถ้ามีหะกิกะฮฺ[60] หรือมีชะรีอะฮฺอย่างเดี่ยว หากแต่ต้องมีทั้งสองอย่างพร้อมๆ กัน

นายมูหัมหมัดดาวูด สาอุ (แบบสอบถาม, 25 มิถุนายน 2546) ได้กล่าวว่า บาบอเยะห์ได้ทำการดะวะฮฺทั้งกลางวันและกลางคืน โดยการตักเตือนให้ขยันเรียนและขยันทำอิบาดะฮฺ ซิกรฺ[61] อ่านอัลกุรยาน เป็นต้น นายอับดุลเลาะ สามะ (แบบสอบถาม, 23 กรกฎาคม 2546) กล่าวว่า บาบอเยะห์ให้ความสำคัญต่อการทำอิบะดะฮฺวาญิบ[62]และอิบาดะฮฺซุนนะฮฺ[63] และได้สอนวิธีการดะวะฮฺผู้อื่นแก่นักเรียน ท่านจะสอนให้ดะวะฮฺผู้คนใกล้ตัวก่อนเช่น พ่อ แม่ ญาติ ตลอดจนชาวบ้าน

ในขณะเดียวกันท่านไม่ค่อยชอบดะวะฮฺตับลีฆ[64]ที่ส่งเสริมให้ออกไปทำการดะวะฮฺตามมัสยิด 3 วันต่อเดือน หรือ 40 วันต่อปี หรือ 4 เดือน 1 ครั้งตลอดชีพ นายสะมะแอ มามะ (แบบสอบถาม, 11 กรกฎาคม 2546) ได้เล่าเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ท่านบาบอเยะห์โดยส่วนตัวแล้วไม่เห็นด้วยกับ การดะวะฮฺตับลีฆเพราะท่านถือว่าดะวะฮฺตับลีฆที่เป็นที่นิยมของคนบางคนในปัจจุบันเป็นการดะวะฮฺที่เกินขอบเขตหรือนับเป็นกลุ่มคลั่งศาสนา ครั้งหนึ่งท่านบาบอเยะห์ได้กล่าวว่าวิธีการดะวะฮฺ คือ การสอนหนังสือให้แก่นักเรียนเข้าใจในเรื่องศาสนาตลอดจนฝึกอบรมให้เป็นคนดี

2. การให้การฟัตวา

การฟัตวา คือการชี้ขาดเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งของศาสนาโดยมีเหตุมีผลสนับสนุน เนื่องจากบาบอเยะห์ซึ่งเป็นอุลามาอฺที่มีชื่อเสียงจึงถูกเรียกให้เป็นผู้เชี่ยวชาญโดยคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีในการแก้ปัญหาคิลาฟียะฮฺ[65] ที่อุบัติขึ้นในสังคมมุสลิม ตลอดจนมีประชาชนมาหาท่านในวันหยุดหรือวันที่ท่านสอนชาวบ้านเพื่อถามปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ปัญหาปลีกย่อยที่ขัดแย้งกันระหว่างนักปราชญ์ (อาลิม) ชาวปัตตานีย่อมเกิดขึ้นมานานแล้วยิ่งไปกว่านั้น เมื่อมีนักปราชญ์รุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากซาอุดีอาระเบียคนละสายกับบรรดาโต๊ะครูส่วนใหญ่ใน

---

[60] หะกิกะฮฺในที่นี้เกี่ยวกับความเชื่อต่ออัลลอฮฺและการรำลึกถึงอัลลอฮฺอยู่เสมอ

[61] การรำลึกถึงอัลลอฮฺด้วยการกล่าว และคิดถึงอัลลอฮฺตลอดเวลา

[62] อิบาดะฮฺวาญิบคือ การประกอบศาสนกิจประเภทบังคับ

[63] อิบาดะฮฺซุนนะฮฺคือ การประกอบศาสนกิจประเภทไม่บังคับ

[64] ดะวะฮฺตับลีฆ หรือ ญะมาอะฮฺตับลีฆ เป็นองค์กรทางศาสนาที่ก่อตั้งโดย เมาลานา มูหัมหมัด อิลยาสฺ (1885-1944) หลังจากล้มเหลวในการเปิดโรงเรียนที่หมู่บ้านเมวัต ท่านได้ตั้งรากฐาน ที่มัสยิด บังเกลอ วาลี ณ กรุงนิวเดลฮี ในการเชิญชวน (ตับลีฆ) ตั้งแต่นั้นมาญะมาอะฮฺตับลีฆเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในประเทศอินเดีย แนวคิดดะวะฮฺตับลีฆได้แพร่หลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระหว่างปี 1950-1960 โดยมี เมาลานาอับดุลมาลิก มาดานี เป็นผู้เผยแพร่แนวคิดนี้ให้แก่ชาวมาเลเซียเชื้อสายอินเดีย (www.geocities.com : 25/2/2547)

[65] ปัญหาคิลาฟียะฮฺคือ ปัญหาขัดแย้งระหว่างอุลามาอฺ

ปัตตานีจึงมีการยกปัญหาบางอย่างมาเผยแพร่ต่อสามัญชนทำให้มุสลิมทั่วไปสับสน ผลสุดท้ายเรื่องนี้เป็นปัญหาที่จำเป็นต้องถกเถียงกันระหว่างสองฝ่ายเพื่อหาความถูกต้อง ครั้งหนึ่งทางคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีก็ได้ส่ง 2 คำถามให้บาบอเยะห์ตอบ บาบอเยะห์ได้ตอบปัญหาดังกล่าวเป็นหนังสือเล่มเล็กจำนวน 18 หน้าโดยให้ชื่อว่า หนังสือรวบรวมคำตอบต่างๆจากคำถามที่มาจากสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ในที่นี้ผู้วิจัยขอสรุปหนังสือดังกล่าวดังต่อไปนี้

หนังสือเล่มนี้เป็นการตอบคำถามหลัก 2 ข้อจากสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี และปิดท้ายด้วยเรื่องเมาลิด (วันเกิดของท่านนบีมูหัมหมัดศ็อลฯ) คำถามแรก คือ คำชี้ขาด (ข้อกำหนดทางศาสนา) ของการจัดงานเลี้ยงที่บ้านผู้ตาย อ่านซูเราะฮฺ อัลยิดลาซฺ ที่บ้านผู้ตาย และชุมนุมเพื่ออ่านอัลกุรอานและซิกรฺนั้นมีความเห็นเป็นอย่างไร?

ตอบ

1. การจัดงานเลี้ยงที่บ้านผู้ตายนั้นนับว่าเป็นกฎที่ไม่บังคับให้ทำและผู้กระทำได้รับผลบุญ (ซุนัต) ถ้าจัดขึ้นโดยไม่ใช่ด้วยปัจจัยขนบธรรมเนียมประเพณี หรือโดยไม่เป็นภาระแก่ผู้จัดงาน หรือโดยไม่ใช้มรดกที่ผู้ตายละทิ้งไว้ หากแต่ผู้จัดงานนั้นจัดขึ้นด้วยเจตนาบริสุทธิ์และเพื่อมอบผลบุญให้แก่ผู้ตายโดยยึดหะดีษบทหนึ่งที่ท่านนบีศ็อลฯอะลัยฮิวะสัลลัมได้กล่าวไว้ว่า

إنما الأعمال بالنيات وإنما لكل امرء ما نوى. (رواه البخاري رقم الحديث ١
ومسلم رقم الحديث ١٩٠٧ وأبوداود رقم الحديث ١٩١١)

หมายความว่า "แท้จริงการกระทำทุกอย่างนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาที่ตั้งไว้ และแท้จริงการกระทำของแต่ละคนนั้นก็ขึ้นอยู่กับเจตนาที่เขาได้ตั้งไว้"

(รายงานโดยอัลบุคอรีย์ หมายเลขหะดีษ 1 มุสลิม หมายเลขหะดีษ 1907 และอะบูดาวูด หมายเลขหะดีษ 1911)

และยึดหลักทฤษฎีของฟิกฮฺที่ว่า

الأمور بمقاصدها.(جلال الدين عبد الرحمن السيوطي، ١٩٥٩: ٩)

หมายความว่า "กิจการทุกอย่างนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาที่ได้ตั้งไว้"

(ญะลาลุดดีน อับดุลเราหฺมาน อัลสุยูฏีย์, 1959 : 9)

สรุปแล้วถ้าจัดงานและอ่านอัลกุรอานเพื่อมอบผลบุญให้แก่ผู้ตายโดยตั้งเจตนาเพื่อมอบให้ผู้ล่วงลับไปแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อพวกเขา ถ้าหากจัดงานโดยขาดเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้นนับว่าเป็นอุตริกรรม (บิดอะฮฺ) ทางศาสนา

2. ถ้ามีผู้คนมาชุมนุมเพื่ออ่านอัลกุรอานหรือ รำลึกถึงอัลลอฮ (ซิกิร) ที่บ้านผู้ตายนับว่าเป็นซุนัตและเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ล่วงลับไปแล้วดังที่อิหม่ามนะวะวีย์ได้กล่าวในหนังสือมัจมูอ์ว่า

لاكراهة في قراءة القرآن مجتمعين بل هي مستحبة. (الجزء الأول ص ١٢٦)

หมายความว่า "การอ่านอัลกุรอานเป็นกลุ่มนั้นนับว่าเป็นซุนัต"

(เล่มแรก หน้า 126)

และโดยยึดหะดีษบทหนึ่งที่ท่านนบีมุฮัมมัดศอลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมได้กล่าวไว้ว่า

لايقعد قوم يذكرون الله إلا حفتهم الملائكة وغشيتهم الرحمة ونزلت عليهم السكينة. (رواه مسلم رقم الحديث ٢٧٠٠)

หมายความว่า "กลุ่มชนที่ชุมนุมเพื่อรำลึกถึงอัลลอฮ บรรดามะลาอิกะฮฺ (มะลาอิกะฮฺ) จะล้อมรอบพวกเขา ความเมตตาจะคลุมพวกเขา และความสงบก็จะลงมาสู่พวกเขา"

(รายงานโดยมุสลิม หมายเลขหะดีษ 2700)

3. ถ้าหากการจัดงานเลี้ยงเป็นสาเหตุทำให้บรรดาเครือญาติร้องไห้คร่ำครวญถึงผู้ตาย การจัดงานดังกล่าวถือว่าเป็นอุตริกรรม (บิดอะฮฺ) ที่ถูกตำหนิและถูกห้ามโดยยึดหะดีษยะรีรุบทหนึ่งว่า

كنا نعد الاجتماع إلى أهل الميت وصنعهم الطعام بعد دفنه من النياحة (رواه أحمد ٢/ ٢٠٤)

หมายความว่า "เรา (นบี) ถือว่าการชุมนุมและเตรียมอาหารที่บ้านผู้ตายเป็นการร้องไห้คร่ำครวญถึงผู้ตาย"

(รายงานโดยอะหฺหมัด เล่ม 2 หน้า 204)

คำถามที่สอง คำชี้ขาดของการเฝ้ากุโบร์(สุสาน) และสร้างกระท่อมชนิดเลื่อนได้บนกุโบร์นั้นมีความเห็นเป็นอย่างไร?

ตอบ

1. การเฝ้ากุโบรฺเพื่ออ่านอัลกุรอานหรือซิกีรนับว่าเป็นการกระทำที่ซุนัตดังคำกล่าวของอับดุลหะมีด ชิรฺวานีย์ว่า

محل ذلك إذا لم يكن ثم لغرض صحيح في التظليل وإلا فلا كراهة ، كأن يكون لوقاية من يجتمعون لنحو القراءة على الميت من الحر والبرد (الجزء الثالث ص ١٩٧)

หมายความว่า "การสร้างกระท่อมบนกุโบรฺเพื่อบังแดดเท่านั้น นับว่าเป็นการกระทำที่น่ารังเกียจและไม่ได้ผลบุญ (มักรูฮฺ) ถ้ามิเช่นนั้นแล้วการสร้างกระท่อมบนกุโบรฺไม่เป็นมักรูฮฺ อย่างเช่น สร้างเพื่อกันแดดหรือกันหนาวให้ผู้อ่านอัลกุรอานแก่ผู้ตาย"

(เล่ม 3 หน้า 197)

ข้อความข้างตนนี้แสดงให้เห็นว่า การสร้างกระท่อมชนิดเลื่อนได้และอ่านอัลกุรอานบนกุโบรฺนั้นเป็นสิ่งที่สามารถทำได้

2. สำหรับการสร้างกระท่อมหรืออาคารถาวรที่ไม่สามารถเลื่อนได้นับว่าเป็นการกระทำที่ถูกห้าม ดังหะดีษบทหนึ่งที่ท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมได้กล่าวไว้ว่า

نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم أن يبنى على القبر أويجصص. (رواه أحمد ٦/ ٢٩٩)

หมายความว่า "ท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมได้ห้ามสร้าง (อาคาร) บนกุโบรฺ (สุสาน) หรือก่อด้วยปูนซิเมนต์"

(รายงานโดยอะหฺหมัด เล่ม 6 หน้า 299)

และการนั่งอยู่ในบริเวณกุโบรฺที่ท่านนบีได้ห้ามนั้นคือ การนั่งเพื่ออุจจาระหรือปัสสาวะ แต่ไม่ถือว่าเป็นมักรูฮฺสำหรับผู้อยู่ในบริเวณนั้นเพื่อขุดหลุมศพหรืออ่านอัลกุรอาน

3. แนวคิดทางการเมือง

เนื่องจากการเมืองในระยะแรกของการเปิดปอเนาะนั้นการปกครองระบอบประชาธิปไตยังไม่เต็มรูปแบบ สภาพการเมืองตามความรู้สึกของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่สงบเท่าที่ควร เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ไม่สงบซึ่งเป็นผลงานของขบวนการต่างๆ ที่ทางรัฐบาลตราว่าเป็นขบวนการโจรก่อการร้ายทำให้ประชาชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น เพราะกลัวว่ารัฐบาลกล่าวหาว่าเป็นสมาชิกผู้ก่อการร้าย นักปราชญ์ (อุลามาอฺ) ชาวปัตตานีไม่สามารถสอนในที่สาธารณะอย่างเปิดเผยกลัวถูกตราว่าเป็นการปลุกใจชาวมลายูให้โจมตีการปฏิบัติราชการของรัฐบาลไทย ทางราชการจะเพ่งเล็งบรรดาโต๊ะครูที่มีพฤติกรรมน่าสงสัยจึงทำให้โต๊ะครูหลายคนจำต้องลี้ภัยไปยัง

ประเทศมาเลเซียและที่เหลืออยู่ก็ไม่กล้าพูดเรื่องการเมืองบางคนกลับจะไม่สอนเรื่องเกี่ยวกับการญิหาด (การทำสงครามในหนทางของอัลลอฮ) ที่มีอยู่ในตำราฟิกฮฺเนื่องจากกลัวมีสายลับมาแอบฟัง

ในระยะหลังสภาพทางการเมืองดีขึ้นแต่คนร่วมสมัยกับเหตุการณ์ของท่านหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์[66]จะไม่กระตือรือร้นเรื่องบ้านเมืองเท่าไหร่นัก เพราะกลัวเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นอีก นายอับดุลการีม มะดีเยาะ (สัมภาษณ์, 30 ธันวาคม 2545) เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า บาบอเยะห์เป็นคนไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ท่านยินดีรับทุกพรรคการเมืองและให้ความร่วมมือในการช่วยละหมาดหะญะฮฺและดุอาอฺให้ประสบผลสำเร็จแก่ทุกคนที่มาขอความช่วยเหลือ

4. ความสัมพันธ์กับสังคม

บาบอเยะห์เป็นอุลามาอฺที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของสังคมมุสลิม ทั้งนี้เพราะเป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีและถ่อมตน สนองต่อคำเชิญชวนของชาวบ้านโดยไม่เลือกปฏิบัติ และไม่แบ่งแยกระหว่างคนรวยและคนจนหรือระหว่างคนที่มีชื่อเสียงและปุถุชนธรรมดา ในการนี้ นายสะมะแอ มามะ (แบบสอบถาม, 23 กรกฎคม 2546) เล่าว่า บาบอเยะห์เป็นคนไม่ถือตัวอันทำให้ชาวบ้านกล้าพบปะและมาปรึกษาหารือ ท่านเป็นผู้ชอบทำการบริจาคทานโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกับบ้านท่าน

ผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากบรรดาลูกศิษย์ของท่านบาบอเยะห์ว่า ท่านจะไม่รับเชิญไปปราศรัยสอนและถกปัญหาตามสถานที่ต่างๆ ยกเว้นครั้งหนึ่งซึ่งท่านได้รับเชิญจากสำนักงานคณะกรรมการประจำจังหวัดปัตตานีให้ถกปัญหาที่ว่าด้วยเรื่องดิลาฟียะฮฺ ตามทัศนะของบาบอเยะห์ท่านเล่าว่า ถ้าใครจะหาความรู้ให้ผู้สนใจคนนั้นมาหาท่านที่บ้าน เพื่อสนองความต้องการของประชาชนท่านสละเวลาให้แก่ประชาชนทุกเวลาโดยเฉพาะในวันหยุด คือ วันศุกร์และวันเสาร์ ปัญหาที่ท่านได้แก้ไขเป็นประจำคือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านเกี่ยวกับเรื่องศาสนาเช่น เรื่องดิลาฟียะฮฺ เรื่องคลุมเตรียเป็นต้น นอกจากนั้นท่านก็ชำนาญในการแบ่งมรดกตามบทบัญญัติศาสนาให้แก่ประชาชนด้วย

เกี่ยวกับเรื่องนี้นายแวมามุ แวหะยี (แบบสอบถาม, 20 มิถุนายน 2546) ได้เล่าว่า ท่านบาบอเยะห์จะต้อนรับแขกทุกระดับ โดยไม่เลือกปฏิบัติและแขกที่มาบ้านท่านนั้นจะถูกเชื้อเชิญให้รับประทานอาหารหรืออย่างน้อยที่สุดได้ดื่มน้ำดับความกระหาย นายมูหัมมัดดาโอะ สาอุ (แบบสอบถาม, 25 มิถุนายน 2546) เล่าว่า บาบอเยะห์มีความสัมพันธ์อันดีงามกับสังคม ท่านได้สอนชาวบ้านทุกสัปดาห์ทำให้ประชาชนยอมรับท่าน นายสะมะแอ มามะ (แบบสอบถาม, 11 กรกฎาคม

---

[66] หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ มีชื่อจริงว่า หะยีมูฮำหมัดสุหลง บิน อับดุลกาเดร์ มีชีวิตระหว่าง พ.ศ. 2438-2497 เป็นโต๊ะครูและผู้นำศาสนาหัวก้าวหน้าของจังหวัดปัตตานี

2546) ได้เล่าเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า บาบอเยะห์จะวางตัวเป็นกันเองกับคนทุกวัย ทุกฐานะทำให้ผู้คนอยากคบค้าสมาคม ยิ่งไปกว่านั้นท่านจะเข้าหาผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ท่านต้องการไม่ใช่ให้คนมาหาท่านเพียงอย่างเดียว

นอกจากนั้นบาบอเยะห์ยังเป็นคนชอบเดินทางและเยี่ยมเยียนบรรดาลูกศิษย์ในช่วงปิดเทอม[67]เพื่อหาเงินบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาโดยเฉพาะผู้ปกครองของลูกศิษย์จากสถานที่ต่างๆ เช่น จังหวัดภาคใต้ตอนบน กรุงเทพมหานคร มาเลเซีย ประเทศพม่า เป็นต้น ในการเดินทางแต่ละครั้งบาบอเยะห์จะพาลูกหรือลูกเขยไปพร้อมกับท่านทุกครั้งโดยเฉพาะบาบอเลาะห์ท่านต้องไปทุกครั้งเพราะท่านรู้ภาษาไทยอย่างดี นายด่วนดิง ด่วนเด็ง (สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2546) เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าเมื่อบรรดาบุตรของท่านโตขึ้นและมีลูกเขย ท่านพยายามให้พวกเขารู้จักกับผู้ที่เคยบริจาคเงินแก่ท่านเพื่อว่าบรรดาลูกหลานจะได้ติดต่อกันอีกต่อไป

---

[67] ปอเนาะบาบอเยะห์จะปิดเทอมในเดือนรอเบียะ อัลเยาวัล (เดือนที่ 3 ของปีฮิจเราะฮ์) และเดือนรอมฎอน (เดือนที่ 9 ของปีฮิจเราะฮ์) ของทุกปี